

NÉZŐPONT

Egerházi Péter

Örökség

Bár már két éves elmúltam, természetesen semmilyen személyes emléket nem őrzök '56-ról, így ami először eszembe jut róla, az édesapám sokszor hangoztatott mondata: Olyan tiszta forradalom nem volt sehol a világon. Gyerekként áhítattal hallgattam, amint az utcai harcokról, a benzines palackot dobáló srácokról mesélt, és soha el nem mulasztotta megemlíteni: ott ásitottak a betört üvegű kirakatok, de senkinek nem jutott eszébe, hogy kirámolja belőle az árut.

Másodikként egy sokkoló kép villan fel a történelmekönyvből: lábánál fogva dróttal felakasztott ávós csüng meglicselve egy fáról. Sokáig ezzel akarták hiteltelenné tenni apám szavait. Aztán mindent helyre tett egy eredeti filmfelvétel a Kőztársaság téren keresztül sebesült tüntetőkhöz rohanó mentőről, akikre valahonnan orvlövészek tüzelnek, körülöttük mindenféle fekvő emberek. Lyukas zászló, az ujjongó forradalmárokkal megrakott Csepel teherautók és a láncfalak nyikorgása, a rommá lőtt pesti belváros, a könyörtelen megtorlás. Ez is mind 1956.

És a büszkesége is, ahogy apám beszélt róla, az afeletti, hogy a római Lazio ultrái máig éneklék a budai és a pesti srácok hőstettéről szóló dalt, hogy akkor kivívtuk a világ csodálatát. Az már kevésbé, hogy ebből vajmi kevés maradt mára.

egerhazi.peter@inform.hu

„...amikor kiűtött a forradalom”

Ez az ország nem akart tudomást venni '56-ról és nem is nagyon becsülte meg az '56-osokat.

DEBRECEN. Milyen magyarokat találhatunk arra, hogy 1956 forradalmáról azokban a családokban is alig esett szó, amelyek közel voltak, vagy kifejezetten részesei voltak a történeteknek, s talán a megtorlásnak is? Dr. Valuch Tibor történészt, egyetemi docentet (Debreceni Egyetem, BTK, Szociológiai és Szociálpolitikai Tanszék) kértük, fogalmazza meg erről gondolatait az évforduló alkalmából.

Az alábbiakban őt idézzük: „1956 nemcsak a résztvevőknek, hanem a társadalom többségének elhozta a szabadság megtapasztalásának élményét, ám a szabadság végül nem valósulhatott meg. De erősek a túlélési kényszerek, ezt az élményt tehát el kellett temetni.

El kellett fojtani

Gyakran felteszik a kérdést, miért ment el olyan sok ember 1957-ben a május elsejéi felvonulásra. A magyarokat: hogy érvényesült a megfélemlítés hatása, illetve a túlélés említett kényszere. Mert, bár vonód, hogy 1956-ban egy rövid időre szabadok lehetünk, de, ha a szabadságot

Dél előtt még békés felvonulók rótták Debrecen utcáit

FOTÓ: MAGÁNARCHÍVUM

nem lehet megtartani, akkor kénytelenek vagyunk elfogadni a fennálló kereteket. Ehhez el kellett fojtani a szabadságélményt, mintegy meg kellett erőszakolni az emlékeztet, meg nem történtté tette 1956 októberét.

Az 1956-1958 közötti pacifikációs korszak lecsendesítette az indulatokat, elsősorban „tűzzel-vassal”, de benne volt ebben a „megvesztegetés” politikája is: béremelések következtek, és egy picit javultak az életkörülmények. Az 1958-1963 közötti éveket a normalizáció szakaszának tekinthetjük,

majd a konszolidáció kibontakozásáról beszélhetünk. Érdemes itt idézni **Eörsi Istvánt**, aki úgy emlékezett vissza erre, hogy a börtönből való szabadulásakor egy másik Magyarországot talált, mint amit itt hagyott. Ez az ország már nem akart tudomást venni '56-ról és nem

Végre jött valaki, aki kíváncsi az élményeikre, beszélhetek.

VALUCH TIBOR

is nagyon becsülte meg az '56-osokat. Másfelől azonban idézhetem a saját emlékeimet a '80-as évek közepéről. Szociológiai felmérésekhez készítettünk interjúsorozatot, és gyakran hallottam ezt a meghatározást: „...amikor kiűtött a forradalom”. Senki nem mondott ellenforradalmat. Az emlékeztet mélyén tehát ott volt, hogy valami történt valamikor - amiről hivatalosan nem lehetett volna beszélni. És így is viszonyultak hozzá: aki nem akart kellemetlenséget, az nem emlegette, aki nagyon lojálisnak akart mutatkozni,

az ellenforradalmat mondtott.

Hogy a családokban miért hallgattak róla? Talán egyféle negatív asszimiláció működött, ami a holokausztot túlélő családokat is jellemezte. Vagyis, hogy nem örökítenek át bizonyos emlékeket, mert akkor az utódaiknak talán jobb lesz a sorsa. Jellemző volt azonban, hogy amikor megházasodott egy '56-os szereplő, ott megjelentek az egykori társak, s ugyanígy tettek, ha valaki meghalt közülük. Persze, az esküvőn és a temetésen ott volt a titkoszolgálat is.

Erkölcsei elégtétel

Későbbi felmérések a magán és a hivatalos történelem kétválását mutatják, amely szerint a nagyapák itt-ott mégis meséltek az emlékeikről, ám a közbeszédben és a hivatalos fórumokon ellenforradalom, esetleg „sajnálatos események” maradtak. A tabusítás harminchárom éves korszakát Nagy Imre 1989. június 16-i újratemetése zárójelbe tette. Az 1990-es évek elején, amikor 1956-os élettörténeti interjúkat készítettem, az alanyok ezt úgy élték meg, hogy végre jött valaki, aki kíváncsi az élményeikre, végre beszélhetnek arról, amiről azelőtt hallgatni kellett. Mintegy erkölcsi elégtételnek tekintették.”

HBN-SZK

NAPLÓ-KVÍZ

Melyik film nem 1956-ról szól?

- Bibó körút
- Az elegáns forradalmár
- Budakeszi srácok
- Mansfeld

A helyes választ lapunk mai számában rejtettük el

MOZIJEGY

Vagány pesti srácok ötvenhatban

Film, nem született hőskörről, hanem adott élethelyzetre választ adó emberekről.

DEBRECEN. Aki esetleg különösebb előzetes tájékozódás nélkül foglalt helyet a nézőtérén Vágvölgyi B. András Kolorádó Kid című filmjének bemutatóján, s ún. „ötvenhatos filmre” számított, azt meglepetés érte. Kezdve a főszereplők már-már életszerűtlenség, koridegennek tűnően burjánzó szlengjével, trágárságával. Ám a főhős, Kreuzer Béla (akit a Tuzséron nevelkedett színművész, Nagy Zsolt alakít), társaival következetesen porogta végig a sajátos szöveget, úgyhogy a „szerepből” kizökkent néző sejtette: ez nem lehet véletlen...

Egy börtönspicli naplójából

Nem is volt véletlen, mint ahogy arra a rendező, Vágvölgyi B. András az október 18-ai, Apolló mozibeli díszelőadás után rendezettan-

Kellett egy igazi hős

Sajátos „élő panoptikumban” érezhette magát a néző a Kolorádó Kidet látva. A rendező a nyolcvanas évek undergroundjának legendás alakjait - Bárdos Deák Ágától dr. Máriásig - bújtatta bele több szerepbe is. - Menyhárt Jenő játszotta az egyetlen valós figurát, Iván Kovács Lászlót. Kellett ugyanis egy igazi hős. Magam, mondhatjuk, szamizdaton szocializálódtam a nyolcvanas években - magyarázta Vágvölgyi -, s az akkori „ellenállás” figuráinak beépítésével éreztem kereknek a történetet...

kéton biznyságot is szolgáltatott. - A sztori valóságmagja Eörsi László történésztől származik, ő ugyanis megtalálta egy börtönspicli naplóját, amely egy nagy dumájú srácról is beszámol, elképesztő szleng használatával. A film tehát nyelvi alapozottságú, persze magát a figurát nagyon átszűrtek a fikción - hallhatuk Vágvölgyitől, aki a forgatókönyvet is írta.

Nem a megszokott (megunt?) történelmifilm-hangulat uralkodott tehát ezen az estén. Nem hőszok, hanem korabeli fülvilági vagányok, laza és lendületes bűnözőcskéék cselekvő szempontjából láthattuk az októberi eseményeket. Sok humorral, valamint bevallottan a film noir-ből származó (esetleg a westernből) stílusjegyekkel. - A forradalom témáját sok filmen feldolgozták, értelmiségi hőskörről, „hős-hősökről”, de „a pesti sráccokkal” kevésbé. Nem született hőskö, a szereplők, hanem adott élethelyzetre bizonyos választ adó emberek - fogalmazott a rendező, hozzátéve: - Viccesen is meg lehet élni egy tragédiát, továbbá nem feltétlenül muszáj zászlókat lobogtatni ahhoz, hogy tudjuk, miről van szó... Egyébként valahogy nehezebben beszélünk róla, de mégis örök téma: az árulások szövevényéről szolt az a kor, amely 1956 után jött, s ez eléggé beleépült a magyar lelkiéletbe. Érdemes kibeszélni!

A hatodik koporsó

A hatodik koporsó lett volna, de végül túl patetikusnak találták az alkotók. - A Nagy Imre-temetésen én voltam a sajtófőnök - emlékezett vissza a rendező -, és ott elhe-

Jelenetek a filmből

FOTÓK: ARCHÍV

lyeztek egy hatodik, üres koporsót is: a pesti srácét. Erre utalt volna az eredeti cím - árulta el Vágvölgyi B. András. Mint ahogy azt sem hallgatta el: eredetileg tragikus véget

hagytak a filmnek, ám azt a változatot elvetették. - Túl-ságosan „magyar filmes” lett volna...

FÁBIÁN GYÖRGY
gyorgy.fabian@inform.hu

MEGKÉRDEZTÜK: Mi jut eszébe először 1956-ról?

KUN ZSOLT: A szovjet tankok.

BERTALAN FRUZZINA: Fontos a megemlékezés.

HERMAN SÁNDOR: Nem emlékeznek méltóképp.

KATONA BENCE: A forradalom jut eszembe.

KENYERES FERENCNÉ: A sok gyilkosság.

DÓCZY BERTALAN: Én épp Pesten voltam.

Nekem a forradalom és a szovjet tankok jutnak először az eszembe. Szerintem az én korosztályom nem tudja átérezni, ennek a fontosságát, mert nem a mi időnkben történt, de természetesen megemlékezünk róla mi is - jegyezte meg **Kun Zsolt**. - Szerintem fontos, hogy megemlékezünk erről az eseményről, mert meghatározó volt számunkra és Magyarország számára. Én minden évben részt veszek az iskolai és a hajdúsámsoni megemlékezésen is - válaszolt **Bertalan Fruzsina**. - Az jut eszembe, hogy igazából elfelejtkeznek az emberek erről az ünnepéről, és nem emlékeznek meg rá méltóképpen, pedig ér annyit, mint az 1848-as márciusi forradalom. Még akkor is ha nincsenek olyan

hatásai, vagy következményei, de ugyanolyan fontosnak kellene lennie a magyar ember számára - véli **Herman Sándor**. - Az első ami eszembe jut az a forradalom. Erről minden évben megemlékezünk, bár engem nem nagyon érdekel - mondta **Katona Bence**. - Nekem a sok gyilkosság jut eszembe. Borzalmas! Én 15 éves voltam akkor, de szerencsére Konyáron éltünk és ott nem volt semmi. Két évvel később jártam Budapesten és a körút még akkor is teljesen romos volt - idézte fel **Kenyeres Ferencné**. - Pont Pesten voltam 1956. október 23-án, már előtte való nap lehetett érezni a szélét. Mikor kitört a forradalom láttam az utcán a szaladgálókat, hallottam a jajgatást - mondta **Dóczy Bertalan**.